

CAPITOLUL 5: **RELATIVE COMPLETIVE (RC) ȘI RELATIVE PERIFERICE (RP).** **IPOTEZA DE LUCRU**

Partea a doua a lucrării este consacrată descrierii propozițiilor relative în limba română. Criteriul cu care operăm aici este tipul relației sintactice care se stabilește între subordonata relativă și matrice. Așa cum am anticipat în capitolele anterioare, identificăm două categorii majore – relative *completive* și relative *periferice*. Propozițiile relative *completive* vor fi subcategorizate după realizarea antecedentului pe care îl *modifică* – lexical (Cap. 6) vs. vid (Cap. 7) – și după natura lexico-gramaticală și semantică a celui cu realizare fonetică. În inventarierea relativelor *completive* insistăm mai mult asupra zonei de joncțiune, adică asupra complexului semantico-sintactic pe care îl reprezintă antecedentul și relativizatorul. Mecanismele complexe ale legăturii relative sunt traduse mai ales prin *forma* relativizatorului (realizare lexico-gramaticală și marcă de caz), dar aceasta se află într-o intimă dependență de tipul antecedentului care guvernează relativa. Relativele *periferice* (Cap. 8) sunt supuse într-o măsură mai mică constrângerilor (de orice natură) din partea matricei, pentru că ele sunt constituenți facultativi, informația pe care o vehiculează având relevanță la nivel extrasintactic. Ele vor fi clasificate în funcție de același criteriu, al vizibilității nodului gazdă la care se *adjoncționează*; în plus, datorită eterogenității acestor propoziții relative, aici vom avea în vedere și tipul de conector.

În *Capitolul 9* ne ocupăm de *domeniul relativei*, urmărind cele mai frecvente realizări ale categoriei relativizate (pozițiile sintactice din care este extras relativul) și unele aspecte legate de predicția relativelor.

Exemplele la care recurgem în descriere, precum și considerațiile statistice se bazează pe construcțiile din corpusul nostru¹, însă pentru unele discuții și comparații am recurs și la exemple din alte surse.

1. R(ELATIVE) C(OMPLETIVE) VS. R(ELATIVE) P(ERIFERICE)

Ipoteza de lucru în descrierea relativelor românești va fi aceea că subordonatele cu conectiv relativ se clasifică, în funcție de tipul de legare sintactică și de poziția ocupată în structura matricei, în două categorii

majore: modificatori ai unui centru gazdă – relative *completive* (RC) – și adjuncți – relative *periferice* (RP).

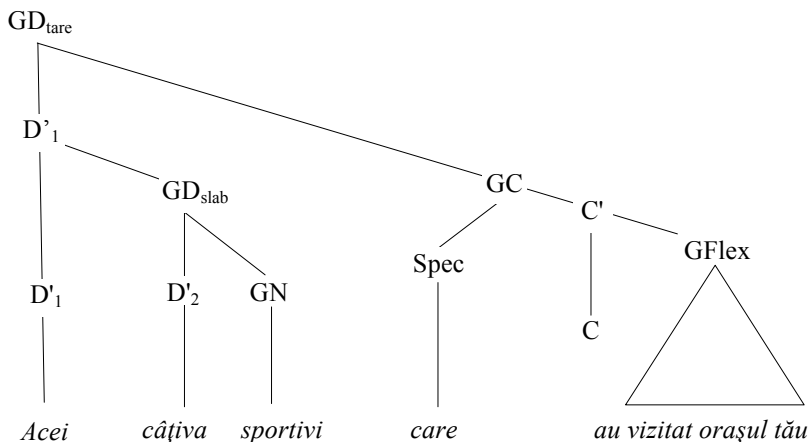
RC se plasează într-o poziție de complement al GD², centrul nominal dominat de acest grup sintagmatic putând fi realizat fonetic sau vid. Optăm pentru plasarea relativei sub GD, pentru că ni se pare cel mai convenabil cadru pentru stipularea identității de S-structură a unei largi categorii de relative. Centrul acestei proiecții maximale este, după Abney, 1987, 49, o categorie funcțională³. Se admite în general că functorii (categoriile funcționale) pot avea ca argument un predicat, în cazul lui GD, argumentul său e GN. Funcția lui Det este aceea de a specifica referința GN. Numele se comportă ca o predicăție, iar Det selectează un membru particular al extensiei predicatului. După Abney, 1987, 50, aceeași funcție o îndeplinesc Flex și Timp în sistemul verbal, de a lega „locul“ evenimentelor specificate prin predicăție. Această interpretare ne va permite să tratăm în mod similar relativele cu antecedent (numai relativele *restrictive*) și o anumită categorie⁴ de relative libere: în toate situațiile, fie că GN are realizare fonetică sau este vid (*pro*⁵), categoria care „declanșează“ formarea relativei este centrul GD, ale cărui trăsături (în sens tehnic, de *features*) se conservă, chiar dacă nominalul este fonetic vid.

2. REPREZENTAREA SINTACTICĂ A CELOR DOUĂ CATEGORII DE RELATIVE

Pentru reprezentare, adoptăm propunerile din literatura mai recentă privind interpretarea GD ca structură stratală (cf. Zamparelli, 1996, *apud* Cornilescu, 2002, 30, care reprezintă sintactic diferit cele două categorii de determinanți nominali: determinanții „tari“: articol hotărât, adjective demonstrative sunt plasați în stratul superior, iar determinanții „slabi“: articolul nehotărât, numeralele, adjectivele nedefinite sunt reprezentați în stratul inferior). Sub (2), reprezentăm poziția sintactică pe care o ocupă o relativă completivă (1) cu antecedent non-vid:

(1) *Acei câțiva sportivi care au vizitat orașul tău...*

(2)

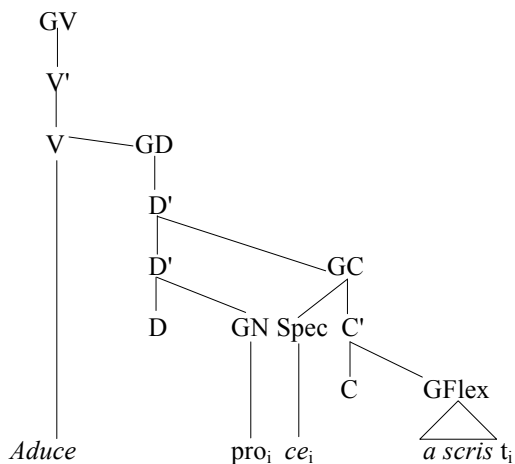

Relativele „libere“ pot primi aceeași interpretare, cu condiția ca ele să poată ocupa poziția de complement al lui D' ; în termeni tradiționali, dacă sunt expansiuni ale unor poziții sintactice cu realizare canonică nominală (subiect, obiect direct, obiect indirect, obiect prepozițional⁶, nume predicativ).

Fie (4) reprezentarea sintactică pentru (3):

(3) *Aduce ce a scris.*

(4)

O mențiune specială se impune în legătură cu circumstanțialele și cantitativele obligatorii⁷. Pentru că au statut de argument al verbului din matrice, și acești constituenți trebuie incluși în categoria guvernurilor posibili pentru GC, chiar dacă nici Cant₂, nici Circ₂ nu au realizare canonică nominală. Realizarea lor nominală este însă posibilă:

- (5) a. *El trage la han. / unde găsește loc.* – Circ₂ (obligatoriu⁸)
 b. *Caietul costă zece mii. / cât costă creionul.* – Cant₂ (obligatoriu)

Un alt avantaj al descrierii relativelor în acești termeni e faptul că se poate găsi și o explicație sintactică „opțiunii“ pentru un anumit relativizator în cazul relativelor libere: chiar dacă nominalul este vid, trăsăturile centrului funcțional al lui GD sunt „active“, astfel, în absența complementului nominal, functorul va transfera specificarea asupra relativizatorului. Desigur, contrastul dintre *cine* și *care* privind selecția prepoziției *pe* și dublarea prin clitic se datorează în primul rând statutului diferit al acestor relativizatori în privința cuantificării (cf. Dobrovie, 1994/2000).

Rezumând afirmațiile de mai sus, ipoteza noastră este aceea că putem proceda la o clasificare a relativelor românești în funcție de statutul *argumental*⁹ vs. *non-argumental* față de grupul nominal privit ca un complement al proiecției funcționale GD.

Consecința acestei interpretări este tratarea ca RC a propozițiilor cu jonctiv relativ (relativizator) aflate în domeniul nominal (privit ca realizare canonică). Condiția esențială pe care trebuie s-o îndeplinească nodul gazdă al relativelor complete este calitatea de argument al unui predicat din matrice.

Se exclud din această categorie relativele formate prin adjonționare (non-restrictivele și apozitivele propriu-zise) și relativele care cuantifică un centru adverbial din matrice (de exemplu, comparativele).

Schema de mai jos sistematizează criteriile cu care operăm:

antecedent realizat lexical	criteriul dependenței sintactice de matrice	element adjonționat	RP
		<i>complement</i>	RC
antecedent vid	criteriul poziției sintactice a nodului în propoziția matrice	<i>poziție argumentală</i>	RC
		poziție non-argumentală	RP

În termeni tradiționali, în clasa relativelor complete (RC) cu centru nominal exprimat (realizat lexical) intră propozițiile *atributive* care *modifică* nominalul, în clasa RC cu centru vid intră propozițiile *subiective*, *predicative*, *complete directe*, *complete indirecte* (cu relativ în D și cu relativ prepozițional), precum și *circumstanțialele obligatorii*, care dezambiguizează sensul verbului sau al centrului regent. Categoria relativelor periferice (RP) conține propozițiile *atributive explicative*, *apozitive* propriu-zise și majoritatea relativelor *circumstanțiale* care se pot introduce prin pronume sau adverb relativ.

NOTE:

-
- ¹ V. *supra*, *Introducere*, 3, descrierea corpusului.
 - ² Pentru ipoteza GD în stadiu pre-minimalist, cf. Abney, 1987.
 - ³ „*Det has all the properties of a functional element. It constitutes a closed lexical class, it is often phonologically weak, and inseparable from its ‘complemen’ (e.g. the and a), and it lacks ‘descriptive content’*”.
 - ⁴ V. *infra*, § 2, nuanțarea ideii.
 - ⁵ Nu considerăm necesar să facem o demonstrație privind natura categoriei vide, se admite în general că această categorie vidă nu poate fi PRO, pentru că nu ar putea fi guvernat, ci supus Controlului, nu poate fi urmă, pentru că „vidarea” nu se produce prin deplasarea nici unui element, așadar candidatul ideal pentru interpretarea acestei categorii vide pare a fi *pro*, cu atât mai mult cu cât în română, realizarea subiectului ca *pro* nu pune probleme privind constrângerile principiului proiecției.
 - ⁶ S-ar putea obiecta că obiectul prepozițional nu este un GD, ci un GPrep, însă complementul lui GPrep este GD, al cărui GN poate fi realizat fonetic sau vid. Când GN de sub GPrep este vid, Prep se conservă, fiind posibile construcții „amalgamate” de tipul: *M-am bazat pe cine a fost acolo*.
 - ⁷ Pentru distincția $Circ_1 / Cant_1$ (facultativ) vs. $Circ_2 / Cant_2$ (obligatoriu), v. Dindelegan, 1976/1999, pp. 71-73.
 - ⁸ Determinare circumstanțială cu rol dezambiguizator pentru sensul verbului, cf. Dindelegan, 1976/1999, p. 71.
 - ⁹ Într-o primă variantă a lucrării, numeam *argumentale* toate relativele complete, în ideea că GN (complement al lui D) are trăsături de predicat. A se vedea și propunerea pe care o fac Déchaine și Wiltschko, 2002, 409-442, privind descompunerea proformelor în pro-DP, pro-ΦP și pro-NP. Distribuția ultimelor două este de tip predicat, așadar se pot constitui în atribuitori de rol tematic.